

ANTONI HERNANDEZ I AGELET DE SARACIBAR

LES CONDUCTES D'UN METGE DE LA VALL DE BOI, AL SEGLE XVIII

Actes III Congrés d'Història de la Medicina Catalana.

Lleida, 1981. vol. II.

LES CONDUCTES D'UN METGE DE LA VALL DE BOÍ, AL SEGLE XVIII

ANTONI HERNANDEZ I AGELET DE SARACIBAR

Fa poc temps arribà a les meves mans un interessant manuscrit del segle XVIII, consistent en un llibre de 76 folis, de 20,5 x 15 centímetres, enquadernat amb un tros de pergami aprofitat d'un antic antífonas o llibre de cor, ja que té gravats amb tinta negra i vermella, pentagrames amb les corresponents notes musicals i la lletra d'una antífona o cant religiós.

Aquest era el llibre de comptes dels aconductaments que tenia concertats en la Vall de Boí, el metge de Durro doctor Sebastià Llabassa i Coll, fill del doctor Josep Llabassa i del Batlle, que també fou metge de Durro i sembla va morir l'any 1788.

Aconductar equivalia a concertar amb el metge, apotecari o menescal del poble, la prestació dels seus serveis professionals mitjançant el pagament d'una quantitat anual determinada, amb diners, espècies o serveis. Aquesta modalitat d'establir conductes o "iguales" encara està vigent avui entre els metges dels nuclis rurals.

Amb molta amargor, al foli 2 s'hi fa constar textualment: "A més advertesch que a vista de las villanias que he experimentat contra tot dret i rahó, en orde a la cobranza en la falta de mon Amat Pare lo Doctor Joseph Llabassa que ocupaba la conducta de que jo al presen me encontro investit, que per morir poc antes de acabar lo any de conductió rehusaren alguns pagarli la conducta, altres pagaren lo que los paregué be y altres no vulgueren pagar ré. Per evitar semblans confusions, vull que del temps que auré pogut servirlos, en lo cas que despues de haver comensat a servir la conducta, per disposiciones particulars no pugues continuar se cobre lo que hi tinga vençut fins un diner".

Aquesta trista i punyent experiència, el decidí a registrar curiosament en el dit manuscrit, començat l'any 1789, tots els comptes dels aconductaments, per què, quan arribés la seva mort o incapacitat, els hereus tinguessin coneixement cert de les quantitats que els corresponia cobrar per les conductes pendents de pagament.

Al foli 1, del manuscrit, hi figura com a portada, el següent: "Libre de Aconduits del Dr. en Medicina Sebastià Llabassa, en la Vall de Bohí y de més. Any 1789".

Als folis 2 i 3, hi són anotades, sota el títol de Advertencias, les normes o regles que l'indicat metge estableix per a fixar l'import i la forma del pagament de les quotes anuals, per la prestació dels seus serveis mèdics. Seguidament i fins al foli 31 inclosiu, s'hi registren tots els noms o renoms de les cases dels veïns aconduits, anyades vençudes i quantitats que han estat pagades. Del foli 32 en avant, s'hi assenten els comptes dels ingressos i despeses derivats del conreu de les terres, explotacions ramaderes i altres conceptes de la hisenda privada del doctor Llabassa.

En primer lloc, el metge proclama, com a principi bàsic, que en la Vall de Boí i pobles circumveïns, el pacte d'aconductament és rigurosament voluntari, tant per part de cada veí, com per part del

metge.

La regla general, era fixar en espècie les quantitats a pagar anualment, a raó de dos almuds de Blat per persona, bó y rebedor y a ferro cubert, i el pagament tenia lloc el dia de Sant Miquel de Setembre, per el que l'anualitat de l'aconductament era de Sant Miquel a Sant Miquel.

Els pobres mancats de recursos, pagaven la conducta d'acord a les seves possibilitats, segons sos forses, cedintlos lo que per regla general me correspon, de caritat.

Així mateix, previ conveni pactat, alguns veïns, pagaven l'aconductament amb altres espècies o bé amb la prestació d'algun servei o treball. Hi havia qui entregava sègol, formatges, pa, truites (peix), albesons, ous, galis, pollastres, etc.; altres pagaven amb cargues o dotzenes de taules o peces de fusta; o teies resinoses. Un veí de Durro, anomenat Trogal, compensava la conducta ab lo acaballatge de una egua, això és, que el seu cavall debia cobrir l'egua del metge; un altre, Ignaci Jordana, pagava aportant el seu treball de pagès a benefici del metge, a raó de nou jornals d'hivern o cinc d'estiu; un tal Sabaté, amb una carga del mul grós; el ferrer Correyes, amb el ferrat d'un cavall; lo Noy deu del 89 la conducta, te pagat ab un viatge que feu a la Seo en lo desembre del 1789 ab lo seu macho, nou dies; Guasch, convinguts en abataná los draps; un altre veí filant llana, etc.

A l'ensems hi havia persones que abonaven la conducta amb diners; un veí de Durro, apel·lat lo fill de la monja de Salats pagava una peseta; el Reverent Francesc Farrero, un durillo en or cada any; al foli 5v. hi llegim, Lo Reverent Isidro Fontanet essen Regent de Bohy me donaba 15 sous, ara que es Beneficiat de Durro ignoro lo que me donará, i més endavant, al foli 30 hi trobem resolta la qüestió: Lo Reverent Isidro Fontanet dos pesetes per ell sol.

L'almud era una mesura de grans, de capacitat variable segons les comarques. Ignorem quina és la seva equivalència amb l'actual sistema mètric decimal. De les operacions comptabilitzades en el nostre manuscrit, sols podem deduir que un almud es dividia en sis punyeres; que sis almuds feïen un quartà i quatre quartans equivalien a una quartera.

Tanmateix podem extreure del manuscrit, que el preu d'un almud de blat era de tres sous; una lliura de pa valia un sou; la dotzena d'ous costava dos sous i vuit diners; i la dotzena d'albesons trenta sous. El sou equivalia a una pesseta i la lliura a dotze pessetes.

L'últim terç del segle XVIII, es caracteriza en les nostres comarques de Ponent, per una greu i angoixosa crisi econòmica. Eren temps de fam i extremosa escassetat. Les nafres de la guerra de Successió encara no estaven del tot guarides. La gran pesta dels anys 1720-1722 originà un important despoblament. Al 1782 s'inicià als voltants de la ciutat de Lleida, una greu epidèmia que el célebre inspector mèdic de Catalunya doctor Josep Masdevall, designà amb el nom de *calenturas pútridas y malignas* i que prest s'escampà per totes les viles, ciutats i pobles del Principat, incloses les valls pirinenques, originant tremenda mortaldat. Dit doctor Masdevall publicà un interessant estudi tècnic sobre dita epidèmia per les comarques lleidatanes, fent'hi constar que *habian visto morir muchos de sus robustos habitantes*.

Al nostre metge doctor Sebastià Llabassa, l'hi tocà, doncs, exercir la seva professió a Durro, durant aquella època de greu crisi

demogràfica i econòmica, el que ens explica el perquè les conductes que cobrava als seus aconduïts eren de tan baix preu.

A més, molt sovint hagué de condonar generosament conductes atrassades i no pagades, per impossibilitat dels clients deutors.

L'insigne historiador Josep Lladonosa, en la seva obra *Compendio de Historia de Lérida*, de 1948, a la pàgina 175, hi fa constar, referint-se a Lleida ciutat: "Durante el año 1793, con motivo del hambre y carestia que sufrió la población a causa de la escasez de trigo que hubo en toda España, agotados todos los recursos del Común y los que facilitaron algunos particulares, el Gobernador (Marqués de Blondel) en su noble afán de aminorar los sufrimientos de los leridanos, garantizó de su propio peculio los préstamos que hacía la ciudad para poder dar pan a los pobres".

Aquesta nova i greu crisi econòmica de 1793, arribà també a la Vall de Boí, car queda reflexada en el manuscrit, al foli 20v., amb la següent anotació: "1793. Advertesch, que en alguns dels trás escrits los he fet gracia en los preus dels blats, (que me debien pagar tot conforme al any presen) per caritat".

Aquestes notes, que aquí arriben al seu terme, volen ésser la meua humil aportació a l'esbrinament de la nostra gloriosa Història de la Medicina Catalana.

Apendix

Per una major il·lustració, s'inclou la següent transcripció de les més interessants pàgines del manuscrit.

Foli 1

Llibre de aconduits del Dr. en Medicina Sebastian Llabassa, en la Vall de Bohy, y de mes. Any 1789.

Foli 2

Aconduits de Durro en 29 Setembre del 88 per 89 y en aban, a dos almuts blat per persona.

Advertencias

1. Primerament se adverteix que en aquesta Vall de Bohí y Pobles Circunbesins, lo aconduhirse es voluntari als besins de ella en general, y a cada qual de per sí, y també es voluntari al Metje o Metjes de aconduhirlos, es a dir que no es conductiva la conducta.
2. A mes advertesch que a vista de las villanias que he experimentat contra tot dret y rahó, en orde a la cobranza en la falta de mon Amat Pare lo Dr. Joseph Llabassa que ocupaba la conducta de que jo al presen me encontro investit, que per morir poc antes de acabar lo any de conductió rehusaren alguns pagarli la conducta, altres pagaren lo que los paregué bé y altres no vulgueren pagar re. Per evitar semblans confusions vull que del temps que auré pogut servirlos, en lo cas que despues de haver comensat a servir la conducta, per disposicions particulars no pugués continuar, se cobre lo que hi tinga vençut, fins un diner, en la forma seguen:
los qui pagan dos almuts, los toca entre tot lo any 12 puñeres, ço es puñera per mes, per mitg mes mitja puñera.
per vuit dies la quarta part de la puñera.
per quatre dies la sexta part de la puñera.
per 2 diés la octava part de la puñera.
Ço es, al mitx mes mitja puñera, partida per mitat la puñera.
per vuit dies, de la puñera partida en quatre parts, una.
per quatre dies, de la puñera partida en sis parts, la una.
per 2 dies, de la puñera partida en vuit parts, una.
per un dia, de la puñera partida en deu parts, una.
3. Advertesch que los que no vulgueren pagar o se quedaren alguna cosa de la conducta quan faltá lo Pare, Q. D. G., quedarán notats despues del nom de la casa, aixís com los aniré allistan, amb aquest señal Ø, perque si es cas, en lo esdevenidor, la ocasió se proporciona (jo o altre sucesor meu en la conducta) usar de tot mon dret sens pietat ni atenció alguna.

4. Los que desaconduhiré en aban, o me deixarán, despues de lo nom quedarán notats ab aquest señal O.
5. Los pobres que per ser pobres no tinch a dos almuts, sinó segons sos forces, cedínlos lo que per regla general me correspon, de Caritat. Quedarán señalats despues del nom amb aquest señal P.

Foli 3

Major inteligencia per la cobranza de les Puñeres: A la casa que serán 3 y los auré servit 8 dies, que vinguen escasos dels mesos, o que no arribe a mitg mes, de la puñera partida en dos parts, les tres tocan a pagar, que es la mitat de altra mitat per cada hu.

Si los he servit un día, deuen pagar per tres, la tercera part de la puñera partida en tres parts, $\frac{1}{3}$ si los he servit.

Si los he servit 2 dies, los toca pagar las dos parts de la puñera partida en quatre parts, entre tots.

Si los he servit 4 dies, los toca pagar las 4 parts que es puñera entre tots.

Foli 4v.

Lo blat de la conducta que deu arreplegarse a Durro, en lo San Miquel de 1793, a 2 almuts per persona, son

quartans	99
Almuts	86
son en tot, quarteres	28
Almuts	14

Son en tot de sequel lo que de la present conducta de 93 deura arreplegarse vintivuit quarteres, y mitja, y dos almuts en Durro.

Mes dech arreplegar en diners, dit any, per conducta de Durro, ab la peseta de conducta que lo fill de la monja de Salats, deu pagarme en dit any, 10 lliures, 4 sous, 10.

A mes, Trogal, me paga la conducta ab lo acaballatje de un egua al Guarra.

Y Ignasi Jordana, deu pagarme Nou Jornals de Ybern, o 5 de Estiu.

Foli 5

Aconduhits de Durro del any 1792 fins a Sant Miquel del any 1793, y en avan, ab anotació dels que desde el any 1789 fins al referit any de 93, me han quedat deven, de atrasos de conductes, a mi Sebastiá Llabassa, Metje de Durro y demás pobles continguts.

Advertin que tantes creus com tindrà cada aconduhit, despues del Nom de la casa, indicaré haber pagar per tans anys, contan desde la primera conducció, que fou en lo Sant Miquel de Setembre del any 1788.

La conducció es a dos Almuts de Blat per persona, bo y rebedor, y a ferro cubert.